

VPLYV SÚČASNÝCH KRÍZ V EURÓPE NA HODNOTU EURÓPSKEHO OBČIANSTVA

IMPACT OF THE CURRENT EUROPEAN CRISES ON THE EUROPEAN CITIZENSHIP VALUE

Anna Mravcová¹

Európske občianstvo, ako supranacionálna forma občianstva, v sebe zahŕňa mnoho nadrámcových práv a z nich plynúcich výhod, ktoré prináležia občanom členských krajín EÚ. Je to teda inštitút, ktorý od svojho zakotvenia v Zmluve o Európskej únii prispieva k pozitívnemu vzťahu ľudí voči európskemu zoskupeniu. Avšak Európa v posledných rokoch prechádza z jednej krízy do druhej a dôvera občanov v Úniu pomaly klesá. Výsledkom je, že občania jednej z jej najsilnejších krajín sa rozhodli ju opustiť. Cieľom tohto článku je preto analyzovať význam európskeho občianstva pre európskych občanov v kontexte súčasných kríz. Článok má informatívny charakter a na základe analýzy posledných prieskumov Eurobarometra skúma, porovnáva a vyhodnocuje, aký dopad na hodnotu európskeho občianstva má migračná kríza a úspešné referendum Spojeného kráľovstva o vystúpení z Únie.²

Kľúčové slová: európske občianstvo, Európska únia, migračná kríza, referendum o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ, európska jednota, Eurobarometer

European citizenship as a supranational form of citizenship entails many outreach rights and benefits which belong to citizens of the EU member states. Therefore, it is an institute which contributes to the positive relationship of people to the European grouping from its very adoption in the Treaty on European Union. However, Europe has been passing from one crisis to another in recent years and confidence in the EU has been decreasing slowly. The result is that citizens of one of its most powerful countries have

¹ PhDr. Anna Mravcová, PhD., Katedra spoločenských vied, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská Republika, e-mail: mravcova.anna@uniag.sk.

² Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu 03-GA SPU-16 „Podpora implementácie výchovy ku globálnemu občianstvu v rámci systému globálneho vzdelávania na FEM SPU v Nitre“.

decided to leave the Union. The aim of this article is therefore to analyze the importance of European citizenship for European citizens in the context of current crises. The paper is informative and based on the analyses of recent Eurobarometers it examines, compares and evaluates what impact has the migration crisis and successful referendum on United Kingdom's withdrawal from the Union on the perception of the European citizenship value.

Key words: European citizenship, European Union, migration crisis, referendum on United Kingdom's withdrawal from the European Union, European unity, Eurobarometer

JEL: F150, F220, F550

1 Úvod

Postupne, s rozvojom sveta a prehlbujúcou sa previazanosťou jednotlivých krajín, sa na európskom kontinente po takmer pol storočí spolupráce, sformovalo európske občianstvo ako nadnárodná forma občianskeho inštitútu. Od svojho vzniku prešlo viacerými úpravami. Dnes týmto inštitútom ponúka Únia svojim občanom mnoho nadrámcových práv, ktoré prispievajú k naviazanosti a spätosti občanov EÚ s týmto zoskupením.

Európske spoločenstvo sa formovalo dlho a pomaly, aby sa dostalo do stabilnej pozície akceptovanej a prijímanej väčšinou zainteresovaných osôb a inštitúcií. V roku 2008 ale zasiahla svet hospodárska kríza, ktorá sa vo väčšej či menšej miere dotkla aj krajín Únie. Problémy, do ktorých sa krajiny dostali a prichádzajúce nepopulárne riešenia sa nevyhnutne začali odrážať aj na bežných občanoch členských štátov a sympatie voči tomuto spoločenstvu začali mierne klesať. Európska únia však nestačila vyriešiť tieto problémy a prišla nová kríza. Tá naplno prepukla v roku 2015, no ani dodnes sa ju ešte nepodarilo dostať úplne pod kontrolu. Migračná kríza aj po dvoch rokoch v ľudoch stále vyvoláva rôznorodé nálady, ktoré vplývajú často aj na ich vzťah k Únii. Tieto problémy a neschopnosť politických vodcov Únie efektívne ich riešiť, postupne primäli jednu z najsilnejších krajín EÚ podstúpiť krok, ku ktorému sa ešte žiadna iná členská krajina nepodujala – vyhlásiť referendum o vystúpení z Únie, všeobecne známe pod názvom brexit. Po jeho úspešných výsledkoch tak musela Únia zahájiť rokovania vedúce k vystúpeniu Británie z Únie, ktorých skutočný dopad dnes ešte nik nepozná.

Hlavným cieľom predkladaného článku je preto analyzovať význam európskeho občianstva pre jeho nositeľov v kontexte súčasných kríz. Článok na základe teoretickej analýzy a následnej analýzy údajov posledných európskych prieskumov skúma, porovnáva a vyhodnocuje, aký dopad na hodnotu európskeho občianstva má migračná kríza a zahájený proces vystúpenia Veľkej Británie z Únie, respektíve či sa v dôsledku kríz jeho hodnota pre euroobčanov znížila. Nosnou časťou celého článku je práve analýza údajov posledných prieskumov Eurobarometra. Získané údaje nám umožnia vyhodnotiť vzťah občanov k EÚ a euroobčianstvu z obdobia

krátko pred vypuknutím migračnej krízy, kedy už boli vzťahy v EÚ ovplyvnené problémami v eurozóne. Následne bude možné porovnať tieto výsledky s meniacimi sa pocitmi občanov európskych krajín s obdobím po vypuknutí migračnej krízy ako aj v jej priebehu, čo viedlo k vyhláseniu britského referenda o vystúpení z Únie. Posledným skúmaným je obdobie po prekvapivých výsledkoch tohto referenda a začiatku procesu dezintegrácie, ktorému Únia po prvýkrát od svojho vzniku čelí. Všetky tieto údaje nám umožnia analyzovať, komparovať a vyhodnotiť meniaci sa postoj občanov k euroobčianstvu. Zároveň budeme môcť posúdiť súčasnú hodnotu euroobčianstva pre jeho nositeľov a zistiť či mali dôsledky kríz na túto hodnotu negatívny dopad.

Pre naplnenie stanoveného cieľa budeme v druhej časti tejto práce pracovať predovšetkým s primárnymi zdrojmi tvoriacimi texty jednotlivých zmlúv Európskej únie, kde stručne načrtujeme zakotvenie a formovanie súčasného obsahu európskeho občianstva, ako aj so sekundárnymi zdrojmi, v snahe priblížiť jeho význam a hodnotu, ktorú má pre svojich občanov. V tretej časti stručne predstavíme podstatu dvoch posledných kríz v Európe, ktoré by mohli významne ovplyvniť postoj občanov EÚ k euroobčianskemu inštitútu. V štvrtej, nosnej časti budeme pracovať výhradne s oficiálnymi správami prieskumov Eurobarometra. Získané údaje nám následne poslúžia pre analýzu, komparáciu a vyhodnocovanie nami skúmanej problematiky.

2 PROCES FORMOVANIA HODNOTY EURÓPSKEHO OBČIANSTVA

Cesta k vytvoreniu tohto nadnárodného inštitútu bola zdĺhavá. Hoci procesy európskej integrácie reálne začali v druhej polovici 20. storočia, trvalo relatívne dlhé časové obdobie, kým sa spoločenstvo európskych štátov dostalo do fázy vytvárania novej, vyššej formy integrácie. Významnú zmenu v tomto kontexte priniesla až Zmluva o Európskej únii, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1993. Touto zmluvou členské krajiny vyjadrili svoj cieľ prekročiť rámec hospodárskeho spoločenstva a vytvoriť tzv. politickú úniu. Zmluva priniesla mnoho podstatných zmien. Jednou z najvýznamnejších ale bolo prvé formálne zakotvenie inštitútu európskeho občianstva, ktoré dalo Európskemu spoločenstvu nové zameranie smerom k občanom členských štátov, ktorým tak poskytuje široký priestor pre formovanie a nadobúdanie novej formy jednoty a spoločnej identity.

Samotný pojem občianstvo vo všeobecnosti charakterizujeme ako právny a politický status, pomocou ktorého občan ako jednotlivec získava určité práva a povinnosti. Štátne občianstvo je tak relatívne trvalým právnym zväzkom fyzickej osoby a štátu. Avšak európske občianstvo, ako nadnárodný inštitút, poskytuje svojim držiteľom popri národnej príslušnosti aj príslušnosť k nadnárodnému regionálnemu celku, ktorým je Európska únia. Zakotvením európskeho občianstva tak každý občan

členského štátu EÚ nadobúda zároveň občianstvo EÚ a s ním všetky výhody viažuce sa k tomuto inštitútu.

Môžeme tak súhlasiť s tvrdením, že právnym zakotvením európskeho občianstva Zmluva o Európskej únii „iniciovala novú etapu v procese postupného utvárania spojenectva medzi jednotlivými národmi Európy, v ktorom sa prijímajú rozhodnutia čo najbližšie k občanovi“ (Lipková 2006, s. 335). Jedným z primárnych cieľov tejto formy zoskupenia sa tak podľa Nováčkovej stáva snaha poskytovať svojim občanom v priestore slobody, bezpečnosti a práva vysokú úroveň ochrany (Nováčková 2004), ako aj dbať o ich bezpečnosť a budovať v ľuďoch pocit spolupatričnosti s európskym nadnárodným celkom pri stratégii budovania a prehlbovania jednotnej Európy. Preto Zmluva o EÚ vo svojom ôsmom článku uvádza, že „občanom Únie je každá osoba, ktorá má príslušnosť členského štátu. Občianstvo Únie dopĺňa štátnu príslušnosť členského štátu, no nenahrádza ju. Občania Únie požívajú práva poskytované touto zmluvou a vzťahujú sa na nich povinnosti, ktoré im táto zmluva ukladá“ (Council of the European Communities 1992, s. 15).

Občianstvo Únie je jasne podmienené národným občianstvom. Jeho existencia bez toho, aby daná osoba bola zároveň občanom niektorého členského štátu je nemysliteľná a bezpredmetná. Toto občianstvo tak predstavuje akýsi dvojitý vzťah, a to vzťah občana a štátu a zároveň občana a Únie. Preto je tento inštitút veľmi významným krokom smerom k formovaniu spoločnej európskej identity. Po Zmluve o EÚ však boli Úniou prijaté ďalšie zmluvy, ktoré neobišli ani euroobčianstvo a v rôznej miere ho rozvíjali, až sa sformovalo do podoby v akej ho poznáme dnes.

Prvé doplnenie priniesla *Amsterdamská zmluva* s platnosťou od roku 1999, ktorá najmä upresnila samotnú definíciu euroobčianstva, a teda že občianstvo Únie dopĺňa, no nenahrádza národné občianstvo. Taktiež špecifikovala jeho previazanosť s národným občianstvom ako aj spôsob jeho nadobudnutia. Zmluva tiež rozšírila jedno zo základných práv plynúcich z euroobčianstva, a to právo občana Únie obrátiť sa s príslušným problémom na orgány EÚ v ktoromkoľvek z oficiálnych jazykov Únie, pričom má zároveň právo na odpoveď v tom istom jazyku (European Communities 1997).

Ďalšou bola *Zmluva z Nice* s platnosťou od roku 2003. V rámci jej prijatia došlo aj k prijatiu nového dokumentu *Charta základných práv Európskej únie*. Charta v sebe integruje všetky základné občianske, politické, ekonomické a sociálne práva, ktoré vychádzajú z Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a z ústavných tradícií jednotlivých členských krajín. Tento dokument predstavuje významný krok smerom k prehlbovaniu európskej občianskej sféry. Už v Preambule je uvedené, že Únia „do stredobodu svojej činnosti stavia človeka, a to zavedením občianstva Únie a vytvorením priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti“ (Úradný vestník Európskej únie 2012, preambula). Zároveň je v

Charte celá piata hlava venovaná Občianstvu Únie a všetkým právam, ktoré k nemu prislúchajú (Úradný vestník Európskej únie 2012).

Poslednú úpravu priniesla *Lisabonská zmluva* (celým názvom Lisabonská zmluva, ktorou sa mení Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva), ktorá vstúpila do platnosti v roku 2009. Lisabonská zmluva opäť mierne mení slovník v identifikovaní občianstva Únie a uvádza, že euroobčianstvo predstavuje niečo nad rámec národného občianstva (Úradný vestník Európskej únie, 2007). Už preambula tejto zmluvy zdôrazňuje podporu a dôraz na kultúrne, náboženské a humanistické dedičstvo Európy (Úradný vestník Európskej únie, 2007), aby sa u ľudí posilnil pocit príslušnosti k Únii, otvoril im nové možnosti realizácie a pomáhal budovať silné európske povedomie. Zmluva zavádza v oblasti občianstva aj európsku občiansku iniciatívu a zároveň sa jej prijatím stáva Charta základných práv EÚ právne záväznou pre všetky členské štáty, čím sa stáva neoddeliteľnou súčasťou primárneho práva EÚ.

Práva plynúce z európskeho občianstva

Od zakotvenia európskeho občianstva sa práva, ktoré svojim nositeľom prináša, postupne sformovali do nasledujúcej podoby:

- **Právo slobodného pohybu a pobytu na území členských štátov EÚ** – zahŕňa v sebe aj právo pracovať v ktorejkoľvek členskej krajine ako aj ochranu pred diskrimináciou na báze národnej príslušnosti. Predstavuje tak najväčší prínos celého európskeho občianstva. Toto právo zrovnoprávňuje všetkých európskych občanov v každej členskej krajine a poskytuje ľuďom široké možnosti uplatnenia. Voľný pohyb patrilo od počiatkov európskej integrácie k podstatným prvkom prehľbovania vzťahov medzi členskými krajinami a ich občanmi.
- **Právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu** – ide o právo európskych občanov voliť do spoločného európskeho orgánu (aj kandidovať), a to v ktoromkoľvek členskom štáte EÚ.
- **Právo voliť do orgánov miestnej samosprávy** – toto právo nie je obmedzené národným občianstvom. Všetci občania členských krajín EÚ majú právo voliť orgány miestnej samosprávy v ktoromkoľvek členskom štáte, v ktorom majú trvalý pobyt, hoci nie je ich domovským štátom.
- **Právo na prístup k dokumentom inštitúcií EÚ** – každý občan EÚ má garantovaný voľný prístup ku všetkým dokumentom, ktoré sú vydané európskymi inštitúciami.
- **Právo obrátiť sa s petíciou** na Európsky parlament alebo Európskeho ombudsmana – podobne ako majú právo obrátiť sa na národné orgány tohto typu.

- **Právo kontaktovať európske inštitúcie v ktoromkoľvek z oficiálnych jazykov EÚ** a dostať odpoveď v tom istom jazyku – EÚ má v súčasnosti 24 oficiálnych úradných jazykov, čo občanom EÚ výrazne uľahčuje možnosti komunikácie.
- **Právo na konzulárnu ochranu** diplomatickými alebo konzulárnymi úradmi ktoréhokoľvek členského štátu v tretích krajinách, v ktorých domovský štát nemá zastúpenie (Úradný vestník Európskej únie 2012) – čo opäť významne napomáha občanom EÚ a zároveň pôsobí integrujúco.

Jednotlivé práva plynúce z európskeho občianstva sú samozrejme oveľa širšie a ich uplatňovanie má ďalekosiahle dôsledky. Občania členských krajín takto nielen nadobúdajú nové právne postavenie, ale aj cenné výhody, ktoré majú pomôcť formovať lepší a bližší ich vzťah s EÚ a priblížiť občanov čo najviac k tomuto zoskupeniu, ktorého neoddeliteľnou súčasťou sa stali.

Európska komisia v členských štátoch monitoruje implementáciu a aplikáciu práv plynúcich z európskeho občianstva a informuje o nich európskych občanov. V rámci týchto aktivít vytvorila mnoho programov (napr. program „Základné práva a občianstvo 2007-2013“, ktorý prispel k rozvoju aktivít zameraných na propagáciu informácií a iniciatív k občianskej výchove pre zvýšenie účasti na voľbách) či projektov (zameraných napríklad na aktívnu účasť na demokratickom živote Únie), rôzne verejné poradenstvá (v rokoch 2010, 2012, 2015), ktoré viedli k vytvoreniu oficiálnych správ o európskom občianstve (identifikujúcich hlavné prekážky, ktorým čelia občania pri realizácii svojich práv v rámci európskeho občianstva a navrhujúcich opatrenia na ich eliminovanie) či príručiek (napr. z roku 2014: „Did you know? 10 EU rights at a glance“), ktoré euroobčianstvo medzi jeho nositeľmi podporujú a popularizujú. Komisia zároveň vyhlásila rok 2013 za Európsky rok občanov v snahe zvýšiť povedomie medzi občanmi o ich práve voľného pohybu a pobytu v rámci EÚ a o širokom rozsahu ich práv v cezhraničnom kontexte (European Commission 2015a). Tento rok so sebou priniesol mnoho významných iniciatív, ktoré inštitút propagovali a podporovali medzi širokou občianskou verejnosťou.

Každý občiansky zväzok so sebou prináša nielen práva, ale aj povinnosti. Tie sú ale v prípade európskeho občianstva minimálne. Medzi hlavné povinnosti občanov EÚ tak patrí najmä povinnosť rešpektovať jednotlivé národné právne úpravy, normy európskeho práva, ustanovenia medzinárodnoprávných dokumentov a tiež napríklad pokiaľ je v krajine pobytu povinná účasť na voľbách, voliči z EÚ zapísaní do zoznamu voličov v danej krajine majú povinnosť ísť voliť (neexistuje však napríklad žiadna osobitná povinnosť platenia daní, vojenská služba a pod). Z uvedeného vyplýva, že európske občianstvo prináša svojim nositeľom primárne pozitíva, čím jeho hodnota v životoch občanov rastie alebo je tu aspoň predpoklad, že by mala rásť.

3 EURÓPSKE OBČIANSTVO V KONTEXTE SÚČASNÝCH KRÍZ

Na základe vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že zavedenie európskeho občianstva predstavuje významný faktor v procese zjednocovania európskych občanov ako aj jednotlivých členských krajín EÚ. Zároveň je veľkým prínosom pri vytváraní spoločnej európskej identity. Tento inštitút sa od svojho zavedenia v Zmluve o EÚ rozvíjal a naberal na význame, a to nielen oficiálne v inštitúciách EÚ a jej dokumentoch, ale taktiež v životoch jednotlivých občanov.

Avšak v posledných rokoch Únia prechádza z jednej krízy do druhej, čo môže prispievať k tomu, že EÚ sa svojim občanom vzdáľuje, resp. stráca ich sympatie skôr, ako si ich stihla plne získať. To všetko sa odráža aj na hodnote samotného euroobčianstva u jeho nositeľov. Problémy začali postupne po vypuknutí hospodárskej krízy v roku 2008, ktorá v rôznej miere ovplyvnila ekonomické systémy európskych krajín. Kríza sa prejavila najmä na fungovaní eurozóny, v rámci ktorej museli byť väčšinou členských krajín poskytované finančné balíky na pomoc zadlženým členom, najmä však Grécku. To ale začalo mierne uberať na popularite Únie u jej občanov pre neefektívne riešenie tejto problematiky na úkor ostatných krajín a ich obyvateľov. Ani v Grécku popularita Únie nerástla. Prísne podmienky na zlepšenie stavu mali negatívny dopad na život bežných gréckych občanov, čo sa odrážalo na ich postoji k Únii a eurozóne.

Kríza eurozóny mierne naštrbila európsku jednotu a pozitívny náhľad euroobčanov na ňu. Avšak skutočný problém pre európsku jednotu nastal až s príchodom novej krízy s ďalekosiahlejšími dôsledkami a oveľa väčším vplyvom a dopadom na občanov Únie. Tou je migračná kríza, ktorá v Európe prepukla začiatkom leta 2015. Do Európy prichádzali imigranti, individuálne či v skupinách, v podstate počas celej histórie. No extrémna situácia nastala práve v uvedenom roku, kedy do Európy prišlo viac ako milión migrantov, čo odštartovalo najväčšiu migračnú krízu, ktorú sa ani po dvoch rokoch nepodarilo úplne dostať pod kontrolu. Pod nekontrolovateľný prívál migrantov sa podpísalo aj gesto nemeckej kancelárky Merkelovej, ktorá v podstate migrantov do Európy pozvala. Obrovské množstvo prisťahovalcov, veľké straty na životoch u tých, ktorým sa nepodarilo dostať sa do cieľovej krajiny, ťažké podmienky v azylových táboroch, vypäté situácie, to a mnoho iného rezonuje v pozadí tejto krízy. Nezvládnuteľné vlny migrantov, ktorí navyše prichádzali zo značne odlišných kultúr, s inými základnými hodnotami než tými, s ktorými sa identifikuje Európa, nevyhnutne viedli k rastúcemu napätiu a tiež častým útokom tak zo strany migrantov ako aj zo strany domáceho obyvateľstva. Kríza a problémy z nej plynúce začali rozdeľovať európskych občanov na proti sebe stojace tábory. Na tých, ktorí s utečencami súcítia a prevláda u nich rešpekt k ľudskému životu a hodnota humanizmu. Na druhej strane sú tí, u ktorých prevláda patriotizmus a šovinizmus a proti prichádzajúcej inakosti sa vyhraňujú. Opäť dochádza k naštrbeniu

európskej jednoty. Stále viac ľudí vidí v masovej imigrácii osôb rozdielných hodnôt hrozbu pre Európu, a to aj v dôsledku stále častejších teroristických útokov, ktoré boli do vypuknutia tejto krízy pre európsky kontinent zriedkavosťou. Počiatky krízy tak v ľuďoch mohli vyvolávať prevažne negatívne pocity a nálady voči neefektívnemu postupu zo strany európskych lídrov. Strácali dôveru a mali obavy. Lídri EÚ sa dlhodobo nevedeli dohodnúť na racionálnom a efektívnom riešení a schengenský priestor ako aj jednota Únie začali byť ohrozené.

S migračnou krízou je nevyhnutne prepojená aj posledná a zároveň po migrácii zrejme najzásadnejšia kríza, ktorá Úniu doposiaľ zasiahla. Neefektívny prístup európskych lídrov k riešeniu otázky migračnej krízy sa odrazil predovšetkým na občanoch krajín, ktoré boli pod najväčším tlakom migračných vln. Jednou z nich bola práve Veľká Británia, ktorej časť politického spektra zneužila silnejúce negatívne nálady občanov voči Únii, ktorá ich problém efektívne neriešila. To viedlo k naplneniu hrozieb o vyhlásení referenda o vystúpení z Únie. Avšak skutočný problém nastal až po zrealizovaní tohto referenda a jeho nečakanom úspešnom výsledku. Veľká Británia je jednou z najsilnejších ekonomík EÚ, ktorej sociálny a ekonomický systém nezahŕňa len migrantov z tretích krajín, avšak aj státisíce európskych občanov. Británia je jednou z najobľúbenejších destinácií pre život občanov krajín EÚ, ktorí tam doposiaľ požívali práva plynúce z euroobčianstva. O to tvrďší bude dopad tohto referenda pre Úniu a jej občanov, ale aj pre samotných Britov, ktorí status európskeho občana v budúcej EÚ-27 stratia. To všetko opäť výrazne oslabuje európsku jednotu a ohrozuje hodnotu európskeho občianstva u jeho nositeľov, ako aj v kontexte celej teórie európskej integrácie, ktorá takto začína po prvýkrát aj proces dezintegrácie.

4 ANALÝZA PRIESKUMOV EUROBAROMETRA A SKÚMANIE HODNOTY EURÓPSKEHO OBČIANSTVA

Európska únia sa dôsledne a pravidelne zameriava v rámci svojich prieskumov na európske občianstvo a jeho hodnotu v živote európskych občanov. V nasledujúcej časti preto upriamime pozornosť na meniace sa výsledky jednotlivých prieskumov u európskych občanov, a to najmä v kontexte dvoch posledných kríz, a teda po vypuknutí migračnej krízy, ktorá viedla k vyhláseniu a po úspešnom referende o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ. Cez analýzu údajov celkovo šiestich prieskumov budeme sledovať, ako sa hodnota a pozícia euroobčianstva u svojich nositeľov v jednotlivých obdobiach menila, respektíve či sa v dôsledku kríz jeho hodnota znížila.

Najskôr sa zameriame na analýzu štyroch posledných prieskumov štandardného Eurobarometra, realizovaných vo všetkých 28 členských krajinách, v piatich kandidátskych krajinách a v tureckej cyperskej komunite, ktorá nie je pod vládou Cyperskej republiky. Prvý analyzovaný prieskum je z jari 2015, teda z obdobia

tesne pred vypuknutím migračnej krízy. Tento prieskum nám umožní pozorovať a komparovať prípadné rozdiely, ktoré sa u euroobčanov v ich náhľade na európske občianstvo a fungovanie EÚ mohli začať objavovať v ďalších prieskumoch v dôsledku prepuknutia migračnej krízy a následne aj v dôsledku úspešného referenda o vystúpení Spojeného kráľovstva z Únie. Druhý prieskum je z jesene 2015, teda krátko po vypuknutí krízy, ďalej z jari 2016. V tomto období sa migračná kríza mierne ustálila, no negatívne nálady stále stúpali, a to viedlo k vyhláseniu spomínaného referenda. Posledný analyzovaný (ako aj zatiaľ posledný dostupný) prieskum je z jesene 2016, teda z obdobia po prekvapivých výsledkoch referenda a príprave EÚ na odchod Británie. V tejto časti budeme tiež analyzovať prieskum flash Eurobarometra z jesene 2015, realizovaný v členských krajinách EÚ a zameraný výhradne na európske občianstvo. Posledným analyzovaným prieskumom bude špeciálny Eurobarometer z jesene 2016, ktorý sa zameriava na zisťovanie mienky občanov EÚ o budúcnosti Únie, čo nám umožní doplniť výsledky posledného štandardného prieskumu a získať celistvejší pohľad na súčasný vzťah občanov EÚ k Únii a predovšetkým k samotnému občianstvu EÚ.

Analýza prieskumov a vyhodnotenie výsledkov budú zamerané primárne na porovnanie vzťahu európskych občanov k občianstvu Únie vplyvom migračnej krízy a úspešného referenda o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ.

Tab. 1: Výsledky Štandardných Eurobarometrov 83 – 86

<i>Skúmaná otázka</i>	<i>Percento odpovedí za dané obdobie</i>			
	E 83	E 84	E 85	E 86
Respondenti vnímajúci EÚ pozitívne	41	37	34	35
Respondenti, ktorí dôverujú európskym inštitúciám	40	32	33	36
Respondenti, ktorí majú pocit, že ich hlas nemá v EÚ váhu	50	54	55	54
Respondenti, ktorí vnímajú budúcnosť EÚ pozitívne	58	53	50	50
Respondenti, ktorí si myslia, že najväčším problémom EÚ je:				
- imigrácia	38	58	48	45
- terorizmus	17	25	39	32
Respondenti, ktorí vnímajú pozitívne:				
- imigráciu z členských krajín	51	55	58	61
- imigráciu z tretích krajín	34	34	34	37
Respondenti, ktorí žiadajú efektívny postup proti nelegálnej migrácii	-	89	-	-
Respondenti, ktorí sa cítia byť	67	64	66	67

európskymi občanmi				
Respondenti, ktorí sa cítia primárne prepojení:				
- so svojou krajinou	-	92	-	92
- s EÚ	-	49	-	51
- s Európou	-	59	-	61
Respondenti, ktorí sa identifikujú:				
- primárne so svojou národnosťou	52	51	51	53
- primárne ako Európania	6	5	6	6
- iba ako Európania	2	1	2	2
Faktory najviac tvoriace pocit náležitosti ku európskej komunite:				
- kultúra	27	28	-	26
- história	-	24	-	23
- ekonomika	22	21	-	21
- hodnoty	19	21	-	22
- šport	19	22	-	16
- geografia	18	20	-	19
- právny štát	18	17	-	18
Respondenti, ktorí poznajú svoje práva plynúce z euroobčianstva	-	49	52	50
Respondenti, ktorí chcú vedieť viac o právach plynúcich z euroobčianstva	69	65	65	65
Najpozitívnejšie výsledky EÚ:				
- sloboda voľného pohybu	57	55	56	56
- mier medzi členskými krajinami	55	56	55	56
- euro	23	25	25	23
- Erasmus mobility	21	22	23	24
Respondenti, ktorí si myslia, že členské štáty si sú blízke v kontexte spoločných hodnôt	51	50	-	51
Najvýznamnejšie hodnoty v EÚ:				
- mier	45	45	-	46
- ľudské práva	40	40	-	43
- rešpekt k ľudskému životu	35	36	-	37
Hodnoty, ktoré najviac vystihujú EÚ považujú:				
- mier	36	37	-	39
- ľudské práva	36	37	-	34
- demokracia	31	31	-	31
- osobná sloboda	19	18	-	15
- solidarita	15	16	-	17
Respondenti vnímajúci imigrantov ako prínos pre svoju krajinu	46	41	40	44
Respondenti, ktorí by chceli využiť právo občianskej iniciatívy	27	-	-	26
Respondenti, ktorí si myslia, že ich krajina má pomáhať utečencom	-	65	63	66
Respondenti, ktorí si myslia, že veci	-	-	50	-

v EÚ sa uberajú zlým smerom				
Respondenti podporujúci spoločnú politiku obrany a bezpečnosti	-	-	-	75
Respondenti, ktorí hodnotia Rímske zmluvy pozitívne	-	-	-	69

Prameň: Vlastné spracovanie podľa oficiálnych výsledkov prieskumov Štandardného Eurobarometra 83 – 86 (European Commission 2015b, 2015c, 2015d, 2015e; European Commission 2016b, 2016c, 2016d, 2016e).

Eurobarometer 83 – jar 2015. Z analýzy výsledkov tohto prieskumu, ktorý bol realizovaný krátko pred vypuknutím migračnej krízy v Európe, môžeme konštatovať, že v tomto období stabilne značná časť Európanov dôverovala európskym inštitúciám a vnímala EÚ pozitívne. Občania však vo veľkej miere vyjadrovali obavy z toho, že ich hlas nemá v EÚ veľkú váhu. V tej dobe ešte mierne rástol optimizmus o budúcnosti EÚ. Už v tomto období až 38% opýtaných vnímalo imigráciu ako najväčší problém EÚ. Podobne dosť vysoká bola hodnota pri terorizme, a to po jedinom útoku na francúzsky týždenník začiatkom roka 2015. Väčšina Európanov vnímala pozitívne imigráciu v rámci členských štátov. Oveľa menej respondentov ale vnímalo pozitívne imigráciu z tretích krajín, kde jasne prevládal negatívny pocit (56%), a to ešte pred začiatkom migračnej krízy (European Commission 2015c).

Prieskum preukázal, že takmer 7 z 10 opýtaných sa cíti byť občanom EÚ. Pocit európskeho občianstva bol teda relatívne silný. Za faktory, ktoré najviac vytvárajú pocit náležitosti k Spoločenstvu označili respondenti najmä kultúru, ekonomiku, spoločné hodnoty a šport, geografiu a právny štát. Väčšina respondentov sa tiež vyjadrila, že pozná svoje práva plynúce z euroobčianstva, no takmer 7 z 10 opýtaných by chcelo vedieť viac, z čoho plynie záujem o tento inštitút. Za najviac pozitívne výsledky činnosti EÚ považovali opýtaní slobodu voľného pohybu, mier medzi členskými krajinami, euro či dokonca Erasmus mobility (European Commission 2015b).

Dôležitým zistením bolo, že absolútna väčšina opýtaných si myslí, že členské štáty EÚ si sú blízke v kontexte spoločných hodnôt. Za najvýznamnejšie považujú mier, ľudské práva a rešpekt k ľudskému životu, ďalej tiež osobnú slobodu, demokraciu, rovnosť, toleranciu, solidaritu, právny štát. Zároveň za hodnoty, ktoré najviac vystihujú EÚ zas považujú mier a ľudské práva, demokraciu, osobnú slobodu. Prieskum skúma aj pohľad na prínos imigrantov, no len necelá polovica Európanov si myslí, že imigranti sú veľmi prospešní pre ich krajinu (European Commission 2015b).

Eurobarometer 84 – jeseň 2015. Z výsledkov tohto prieskumu, realizovaného krátko po vypuknutí migračnej krízy v Európe, môžeme konštatovať, že kým v posledných prieskumoch bola EÚ vnímaná prevažne pozitívne, teraz už prevažuje neutrálny náhľad (38%). Európskym inštitúciám dôveruje až o 8% menej opýtaných.

Samotná nedôvera zároveň vzrástla na 55%. Opäť prevládajú obavy o slabej pozícii občanov v Únii a optimizmus o budúcnosti EÚ mierne klesá. Podľa očakávania došlo k veľkému nárastu počtu Európanov, ktorí si myslia, že imigrácia je najväčším problémom EÚ (+20%). Na druhom mieste ostáva terorizmus s nárastom o 8%. Imigrácia medzi členskými krajinami je vnímaná absolútnou väčšinou respondentov pozitívne, ale imigrácia z tretích krajín je vnímaná stále prevažne negatívne (59%). Zároveň takmer 9 z 10 respondentov chce, aby EÚ efektívne bojovala proti nelegálnej migrácii (European Commission 2015e).

Prieskum ukázal, že ľudia sa cítia byť občanmi EÚ menej (-3%). Novým zistením bolo, že viac ako 90% opýtaných sa cíti byť prepojených hlavne so svojou krajinou, ale len necelá polovica s EÚ, pričom s Európou celkovo je to o niečo viac. Za faktory, ktoré najviac vytvárajú pocit náležitosti k Spoločenstvu označujú Európania stále najmä kultúru, históriu, šport, ekonomiku a spoločné hodnoty. Takmer polovica opýtaných tvrdí, že pozná svoje práva plynúce z euroobčianstva. Zároveň ale dochádza k miernemu poklesu záujmu vedieť o svojich právach viac (-4%). Za najpozitívnejšie výsledky činnosti EÚ sú stále považované mier medzi členskými krajinami, voľný pohyb, euro a Erasmus mobility (European Commission 2015d).

Polovica opýtaných si stále myslí, že členské štáty EÚ si sú blízke v spoločných hodnotách, za ktoré stále považujú najmä mier, ľudské práva a rešpekt k ľudskému životu. Zároveň za hodnoty, ktoré najviac vystihujú EÚ považujú opäť mier a ľudské práva, demokraciu, osobnú slobodu a rešpekt k ľudskému životu. To poukazuje na veľký význam, ktorý Európania týmto hodnotám prikladajú. Prieskum už skúma hlbšie pohľad na migrantov v dôsledku migračnej krízy. Až polovica opýtaných si už myslí, že imigranti nie sú veľmi prospešní pre ich štát. Vysoké percento opýtaných si ale myslí, že ich krajina má utečencom pomáhať (European Commission 2015d).

Eurobarometer 85 – jar 2016. Z výsledkov tohto prieskumu, realizovaného takmer rok po začatí migračnej krízy, kedy sa už blížilo britské referendum o vystúpení z EÚ vypísané v dôsledku neutíchajúcich problémov, môžeme konštatovať, že stále prevažuje neutrálny náhľad na EÚ. Iba 1/3 opýtaných dôveruje európskym inštitúciám. Stále si absolútna väčšina opýtaných myslí, že ich hlas nemá v EÚ váhu a optimizmus o budúcnosti EÚ naďalej klesá. V tomto období došlo k poklesu počtu ľudí, čo si myslia, že imigrácia je najväčším problémom EÚ (-10%). Veľký nárast ale v dôsledku nových útokov zaznamenal terorizmus (+14%). Prieskum ukázal, že počet Európanov, ktorí vnímajú imigráciu v rámci členských štátov pozitívne sa mierne zvýšil, no pozitívne vnímanie imigrácie ľudí mimo štátov EÚ ostáva na rovnakej hodnote, pričom negatívny pocit dosiahol 58% (European Commission 2016c).

Prieskum ďalej ukázal, že pocit európskeho občianstva mierne vzrástol (+2%). Došlo tiež k nárastu počtu opýtaných, ktorí si myslia, že poznajú svoje práva plynúce

z euroobčianstva (+3%), zároveň percento tých, ktorí by chceli o nich vedieť viac ostáva nezmenené, z čoho plynie relatívne stabilný záujem o tento inštitút. Najväčšími prínosmi EÚ zostávajú voľný pohyb, mier medzi členskými krajinami, euro a Erasmus mobility. Prieskum opäť skúma bližší pohľad na migrantov a utečencov v dôsledku migračnej krízy. Viac než polovica opýtaných si myslí, že imigranti nie sú veľmi prospešní pre ich štát. Stále si absolútna väčšina opýtaných myslí, že ich krajina má pomáhať utečencom. Nové otázky, zaradené do prieskumu v dôsledku prebiehajúcich kríz, prinášajú znepokojivé zistenie. Až polovica opýtaných si myslí, že veci v EÚ sa uberajú zlým smerom. Napriek tomu ale väčšina respondentov všetkých kandidátskych krajín podporuje členstvo v EÚ a zároveň absolútna väčšina všetkých opýtaných nesúhlasí s tvrdením, že by ich krajine bolo lepšie, keby nebola členom EÚ (European Commission 2016b).

Eurobarometer 86 – jeseň 2016. Z výsledkov posledného štandardného prieskumu, ktorý bol realizovaný po úspešnom referende Británie o vystúpení z EÚ, môžeme konštatovať, že stále prevažuje neutrálny náhľad na EÚ. Ukázalo sa ale, že dôvera v jej inštitúcie mierne vzrástla (+3%). Stále si však viac než polovica opýtaných myslí, že ich hlas nemá v EÚ váhu a optimizmus o budúcnosti EÚ ostáva nezmenený. Za najdôležitejšie problémy EÚ Európania stále považujú imigráciu a terorizmus. Obe hodnoty však poklesli (imigrácia -3% a terorizmus -7%), a to aj napriek častým správam o útokoch v rôznych krajinách Únie. Vzrástol počet opýtaných, ktorí vnímajú imigráciu v rámci členských štátov pozitívne, pričom imigrácia z tretích krajín je stále vnímaná prevažne negatívne, hoci aj tu došlo k poklesu o 2%, čo je spôsobené zrejme tým, že problém masového prílevu utečencov do EÚ sa najmä vďaka dohode s Tureckom výrazne znížil (European Commission 2016e).

Prieskum ďalej ukázal, že pocit európskeho občianstva sa vrátil na hodnotu z obdobia pred migračnou krízou. Za najpozitívnejšie výsledky činnosti EÚ sú stále považované voľný pohyb, mier medzi členskými krajinami, Erasmus mobility a euro. Celkovo až 81% Európanov podporuje voľný pohyb európskych občanov v EÚ, čo poukazuje na silnú naviazanosť na toto právo a jeho prínos vo formovaní vzťahu občanov k Únii. Asi 3/4 Európanov podporujú spoločnú politiku obrany a bezpečnosti v EÚ, čo iste súvisí s nástrahami migračnej krízy a obavami ľudí z terorizmu. Nové boli aj otázky pri príležitosti blížiaceho sa výročia Rímskych zmlúv v roku 2017. Hoci respondenti toto výročie označovali rôznymi (nie vždy pozitívnymi) termínmi, celkovo takmer 7 z 10 opýtaných považuje Rímske zmluvy, a teda vlastne počiatky európskej integrácie, za pozitívnu udalosť v histórii Európy (European Commission 2016e).

Opäť sa do prieskumu vrátili otázky o význame spoločných hodnôt EÚ, čo iste súvisí s oboma nami skúmanými krízami. Absolútna väčšina opýtaných si myslí, že členské štáty EÚ sú si blízke v kontexte spoločných hodnôt a za najvýznamnejšie

považujú stále mier, ľudské práva a rešpekt k ľudskému životu (ďalej osobnú slobodu, demokraciu, rovnosť, toleranciu, solidaritu, právny štát). Zároveň za hodnoty, ktoré najviac vystihujú EÚ považujú mier a ľudské práva, demokraciu, osobnú slobodu. V tomto prieskume ale vzrástlo percento tých, ktorí si myslia, že imigranti sú prospešní pre ich krajinu (+4%) (European Commission 2016d).

Flash Eurobarometer k Európskemu občianstvu – jeseň 2015. Tento Eurobarometer vychádza z predchádzajúcich flash Eurobarometrov o európskom občianstve, z ktorých posledný bol realizovaný v roku 2012. Prieskum sa uskutočnil v 28 členských štátoch EÚ a prináša zistenia uvedené v tabuľke 2.

Tab. 2: Výsledky prieskumu Flash Eurobarometra 430

<i>Skúmaná otázka</i>	<i>Percento odpovedí</i>
Európania, ktorí sú oboznámení s pojmom „občan EÚ“	87
Európania, ktorí vedia, čo tento pojem znamená	52
Európania, ktorí poznajú spôsob nadobudnutia európskeho občianstva	78
Občania, ktorí vedia, že sú občanmi EÚ a zároveň občanmi svojho štátu	91
Občania, ktorí vedia, že si nemôžu vybrať či chcú občianstvo EÚ alebo nie	73
Občania, ktorí sa cítia byť informovaní o svojich právach ako občanov EÚ	42
Respondenti sú najviac oboznámení s právom voľného pohybu / petičným právom	84 / 83
Respondenti, ktorí si sú vedomí, že európsky občan bývajúcí v akejkoľvek EÚ krajine má právo, aby s ním bolo zaobchádzané rovnako ako s občanmi tej krajiny	77
Respondenti, ktorí vedia, že občan EÚ má mimo Únie právo obrátiť sa o pomoc na veľvyslanectvo akéhokoľvek členského štátu, ktorý má v tej krajine zastúpenie	72
Respondenti, ktorí si sú vedomí práva participovať na občianskej iniciatíve	66
Respondenti, ktorí vedia čo môžu robiť, keď ich práva nie sú dodržiavané	26
Respondenti, ktorí označujú voľný pohyb osôb za najväčší ekonomický benefit krajiny	71
Respondenti poznajúci svoje práva vo vzťahu k voľbám do Európskeho parlamentu / komunálnych orgánov	67 / 54
Respondenti, ktorí vedia, že volebné právo vyplývajúce z euroobčianstva nezahŕňa právo voliť a byť volený do národného parlamentu v inej krajine, než ktorej sú občanmi	54

Prameň: Vlastné spracovanie podľa oficiálnych výsledkov prieskumu Flash Eurobarometra 430 (European Commission 2015a).

Z výsledkov skúmaného **flash Eurobarometra**, zameraného výlučne na európske občianstvo, vyplýva mnoho pozitívnych zistení, a to napriek tomu, že počas jeho realizácie už migračná kríza prepukla naplno. Prieskum ukázal, že takmer 9 z 10 respondentov je oboznámených s pojmom „občan Európskej únie“, čo je zatiaľ

najvyššia nameraná hodnota. Avšak len niečo viac ako polovica vie, čo tento pojem znamená. Opäť ide ale o najvyššiu nameranú hodnotu, čo tiež predstavuje veľký posun. Takmer 8 z 10 opýtaných vie ako nadobúdajú občianstvo EÚ a viac ako 90% opýtaných vie, že sú občanmi Únie a zároveň občanmi svojho štátu (European Commission 2015a).

V oblasti povedomia občanov EÚ o ich právach a o tom, čo môžu robiť, keď tieto práva nie sú rešpektované môžeme vidieť, že len niečo viac ako 4 z 10 opýtaných sa cítia byť informovaní o svojich právach plynúcich z euroobčianstva. Hoci je to opäť najvyšší zaznamenaný výsledok, ide o značný rozdiel oproti výsledkom štandardného prieskumu. Najviac oboznámení sú, ako aj možno predpokladať, s právom voľného pohybu a ďalej s petičným právom voči inštitúciám EÚ. Všeobecne môžeme povedať, že veľká väčšina opýtaných vie, že európsky občan bývajúcí v akejkoľvek krajine EÚ má právo, aby s ním bolo zaobchádzané rovnako ako s občanmi tej krajiny. Celkovo môžeme konštatovať, že opýtaní sú do veľkej miery informovaní o právach plynúcich z euroobčianstva avšak len 1/4 opýtaných vie, čo môžu robiť, keď sú ich práva porušované (European Commission 2015a).

Špeciálny Eurobarometer o budúcnosti Európy – jeseň 2016. Tento Eurobarometer vychádza z predchádzajúcich špeciálnych Eurobarometrov o budúcnosti Európy, z ktorých posledný bol realizovaný v roku 2014. Prieskum sa uskutočnil v 28 členských štátoch EÚ a pre našu problematiku prináša zistenia uvedené v tabuľke 3.

Tab. 3: Výsledky prieskumu Špeciálneho Eurobarometra 451

<i>Skúmaná otázka</i>	<i>Percento odpovedí</i>
Respondenti, ktorí vnímajú EÚ ako priestor stability v problémami zmietanom svete	66
Za najväčšie problémy, ktorým EÚ čelí respondenti považujú:	
- nezamestnanosť	45
- migrácia a sociálne nerovnosti	36
- terorizmus a bezpečnosť	31
Za najväčší prínos EÚ respondenti považujú:	
- ekonomická, priemyselná a obchodná sila EÚ	33
- rešpekt k demokracii, ľudským právam a právnemu štátu	33
- dobré vzťahy medzi členskými krajinami	24
- životná úroveň občanov EÚ	22
Za hodnoty, ktoré sú v EÚ najviac zakotvené respondenti považujú:	
- mier a sloboda myslenia	57
- sociálna rovnosť a solidarita	55
- tolerancia a otvorenosť voči ostatným	52
Za právomoci, ktoré by mali byť presunuté na európsku úroveň respondenti označujú:	

- problematika boja s terorizmom	80
- presadzovanie demokracie a mieru	80
- ochrana životného prostredia	77
- rovnaké zaobchádzanie s mužmi a ženami	73
- migrácia z tretích krajín	71
Za nevyhnutné aspekty, ktoré by boli najviac nápomocné pre budúcnosť EÚ opýtaní považujú najmä:	
- porovnateľné životné podmienky	53
- porovnateľné vzdelávacie štandardy	35
- jasne stanovené vonkajšie hranice EU	26

Prameň: Vlastné spracovanie podľa oficiálnych výsledkov prieskumu Špeciálneho Eurobarometra 451 (European Commission 2016a).

Z výsledkov skúmaného **špeciálneho Eurobarometra**, zameraného na zisťovanie mienky občanov EÚ o budúcnosti Únie, vyplývajú ďalšie dôležité zistenia, a to aj preto, že bol realizovaný v čase, kedy boli pocity z oboch analyzovaných kríz veľmi aktuálne. Prieskum ukázal, že až 2/3 opýtaných, napriek pretrvávajúcim krízam, vnímajú EÚ ako priestor stability v problémami zmietanom svete. Za najväčšie problémy EÚ v tomto prieskume označili nezamestnanosť, ale ďalej opäť migráciu, následne sociálne nerovnosti, no tiež terorizmus a bezpečnosť. Za najväčší prínos EÚ je v tomto prieskume považovaná ekonomická, priemyselná a obchodná sila EÚ, ale zároveň tradične rešpekt k demokracii, ľudským právam a právnomu štátu, za čím nasledujú dobré vzťahy medzi členskými krajinami a životná úroveň občanov EÚ. Podobne ako v štandardných prieskumoch mier a sloboda myslenia, sociálna rovnosť a solidarita, tolerancia a otvorenosť voči ostatným predstavujú hodnoty, ktoré sú v EÚ najviac zakorenené. Vidíme tak ešte väčší dôraz kladený na to, že EÚ je priestor mnohých spoločných hodnôt. Ako dôsledok kríz ale vidíme, že vysoké percento opýtaných cíti potrebu, aby bolo viac rozhodovacích právomocí presunutých na európsku úroveň, a to najmä čo sa týka problematiky boja s terorizmom, presadzovania demokracie a mieru, ochrany životného prostredia, rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami. Až ďalej sa umiestnilo riešenie problému migrácie z tretích krajín. Práve v tejto otázke ale máme možnosť vidieť, že občania na EÚ pre pretrvávajúce krízy nezanevrelí, ale naopak, cítia sa s ňou viac spätí a žiadajú posilnenie jej právomocí. Za nevyhnutné aspekty, ktoré by boli najviac nápomocné pre budúcnosť EÚ opýtaní považujú najmä porovnateľné životné podmienky, porovnateľné vzdelávacie štandardy a jasne stanovené vonkajšie hranice EU. Predovšetkým tretia možnosť poukazuje na to, že občania EÚ sa chcú stmeliť a jasnejšie sa vymedziť od výraznej inakosti prichádzajúcej zvonka (European Commission 2016).

5 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV PRIESKUMOV V KONTEXTE SKÚMANÝCH KRÍZ

Na základe výsledkov uvedených prieskumov môžeme pri pohľade na hodnotu euroobčianstva v kontexte skúmaných kríz konštatovať, že počas skúmaného obdobia sa po vypuknutí migračnej krízy a následne aj po úspešnom referende o vystúpení Británie z EÚ zmenil náhľad občanov na EÚ a jej inštitúcie z prevažne pozitívneho na neutrálny. Dôvera v inštitúcie EÚ sa pritom po miernom kolísaní znížila o 4%, čo ale nie je, vzhľadom na prezentované krízy a problémy, veľký prepad. Obavy občanov, že ich hlas v EÚ nemá váhu rovnako za toto obdobie vzrástli o 4%. V dôsledku migračnej krízy sa zároveň celkovo zvýšil záujem občanov EÚ o jej politiky. Výrazný pokles zaznamenal optimizmus o budúcnosti EÚ, a to až o 8%. Vďaka migračnej kríze pocit toho, že imigrácia je najväčším problémom EÚ vzrástol celkovo o 7% a terorizmus až o 15% (pričom oproti Eurobarometru 85 z jari 2016 už tieto hodnoty klesli). Občania EÚ stále pozitívnejšie vnímajú migráciu v rámci štátov EÚ. Tento pozitívny pocit vzrástol až o 10%. Zaujímavé ale je, že počet Európanov, ktorí vnímajú imigráciu ľudí z tretích štátov negatívne ostal aj napriek krízam nezmenený (56%).

Za skúmané obdobie môžeme tiež konštatovať, že počet Európanov, ktorí sa cítia byť európskymi občanmi sa ustálil na hodnote 67%, hoci sa stále absolútna väčšina ľudí identifikuje primárne podľa národnosti, čo je ale celkom prirodzené. V dôsledku migračnej krízy ale môžeme predpokladať, že v občanoch, s obavami z príchodu cudzích hodnôt, nastáva príklon k nacionalizmu a tiež k patriotizmu, a to nielen k vlastným štátom, ale tiež k Únii. Dlhodobo sa občania zhodujú na základných faktoroch, ktoré posilňujú u ľudí pocit náležitosti k európskej komunite, pričom prvenstvo si udržiavali kultúra a história, ale aj spoločné hodnoty. Významnou v tejto problematike je tiež skutočnosť, že občania EÚ poznajú svoje práva a ich počet sa udrzuje na relatívne vysokej úrovni (okolo 50%). Taktiež majú stále vysoký záujem poznať tieto práva bližšie. Táto hodnota dlhodobo siaha k 70%, čo taktiež poukazuje na hodnotu euroobčianstva pre občanov EÚ. Väčšina občanov pozná svoje volebné právo v EÚ jednak voči Európskemu parlamentu, jednak v komunálnych orgánoch, čo môže predovšetkým práve vďaka miestnej úrovni zvyšovať sympatie a hodnotu európskeho občianstva. Za najpozitívnejšie výsledky EÚ občania stále považujú a vysoko si cenia najmä voľný pohyb osôb v rámci EÚ, mier medzi členskými krajinami či Erasmus mobility, ktoré poukazujú na silnejúci pocit náležitosti občanov EÚ k Únii ako k celku, ktorý má napriek rozmanitosti mnoho spoločných znakov, s ktorými sa identifikujú voči vonkajšiemu prostrediu.

Vo všetkých prieskumoch sa respondenti absolútnou väčšinou prikláňajú k tomu, že krajiny EÚ si sú blízke v spoločných hodnotách, a to najmä čo sa týka mieru, ľudských práv či rešpektu k ľudskému životu. Nepriamo tak poukazujú, že z vonka, aj v dôsledku migračnej krízy, prichádza výrazná inakosť, ktorá nekladie dôraz na rovnaké hodnoty, z čoho môže vznikáť napätie a nepokoje. Prieskumy sa

v dôsledku krízy začali zameriavať viac na migrantov, pričom z výsledkov môžeme konštatovať, že si stabilne zhruba polovica opýtaných myslí, že imigranti nie sú prospešní pre ich krajiny, ale zároveň väčšina bola po vypuknutí krízy za pomoc utečencom. Môžeme teda vidieť, že napriek obavám stále vo väčšine ľudí prevláda spomínaný rešpekt k ľudskému životu a hodnota humanizmu, čo plynie práve zo spoločných hodnôt, na ktorých je EÚ postavená. Na neúnosnosť situácie ale poukazuje skutočnosť, že takmer 90% respondentov sa vyslovilo za to, aby štáty bojovali proti nelegálnej migrácii. Znepokojivé je zistenie, že občania sa veľmi prikláňajú k názoru, že veci v EÚ sa uberajú zlým smerom, čo môže byť varovným signálom, keďže ide o prieskum po úspešnom referende o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ. Napriek tomu je pozitívnym faktom, že aj po tomto referende si absolútna väčšina opýtaných myslí, že by sa ich krajine nedarilo lepšie mimo EÚ.

Môžeme tiež konštatovať, že ľudia sú stále viac oboznámení s pojmom občan EÚ a stále viac ich vie tento pojem aj definovať, vedia ako ho nadobúdajú a aj to, že ho majú popri svojom národnom občianstve. To je veľmi pozitívne, pretože to poukazuje na stály záujem o tento inštitút, na ktorý nemajú prebiehajúce krízy negatívny dopad.

Za nárast sympatií k euroobčianstvu možno považovať napríklad to, že ľudia sú si vedomí, že občianstvo EÚ ich fakticky zrovnoprávňuje s občanmi ostatných členských štátov, čo je veľmi silným zjednocujúcim faktorom, ako aj to, že im poskytuje ochranu v tretích krajinách, kde ich krajina nemá zastúpenie. To všetko prispieva k zvyšovaniu hodnoty európskeho občianstva. Negatívnym výsledkom ale je, že len asi 1/4 opýtaných vie čo robiť, keď sú ich práva ako občanov EÚ porušované, čo zas môže na popularite tohto inštitútu uberať, pretože ak dochádza k ich porušeniu občania strácajú dôveru, čo narúša budovanú jednotu.

Z výsledkov analyzovaných prieskumov môžeme sledovať silnejúci príklon a dôraz občanov EÚ na spoločné európske hodnoty ako aj príklon k názoru, že by viac problematík, súvisiacich najmä so súčasnými krízami, malo byť riešených na európskej úrovni. Čo fakticky ukazuje jednak na to, že prebiehajúce krízy nielenže neoslabili pozíciu inštitútu európskeho občianstva u jeho držiteľov, ale dokonca to poukazuje na jeho silnejšie postavenie.

6 ZÁVER

Na záver môžeme konštatovať, že európske občianstvo, ako aj celý proces jeho formovania, predstavuje veľmi dôležitú súčasť európskeho integračného procesu. V životoch jednotlivých európskych občanov by malo, na základe skúmaných dokumentov a prínosov, dosahovať skutočne vysokú hodnotu. K tejto úvahe sa prikláňajú aj výsledky jednotlivých prieskumov mienky európskych občanov. Hoci sa počas jednotlivých skúmaných období pod vplyvom migračnej krízy a výsledkov úspešného britského referenda niektoré hodnoty menili, záujem občanov o európske

občianstvo a o svoje práva, ktoré im z neho vyplývajú sa neznížil. Na základe získaných údajov by sme mohli konštatovať, že občianstvo stále pôsobí veľmi integrujúco, spája svojich nositeľov a dáva im pocit spoločnej identity pri stretoch s vonkajšou inakosťou.

Na základe získaných údajov, môžeme konštatovať, že hodnotu európskeho občianstva neoslabil ani migračná kríza. Práve naopak, v jej dôsledku ľudia stále viac pociťujú výnimočnosť svojho regionálneho zoskupenia, ako aj hodnoty a práva, ktoré v ňom zdieľajú. Hoci mnohí s utečencami súcitia, majú zároveň možnosť prichádzajúcu inakosť vnímať intenzívnejšie. Migračná kríza tak viedla nielen k nárastu pocitu národnej príslušnosti, ale tiež k nárastu pocitu príslušnosti k Únii, a to predovšetkým cez vnímanie seba samých ako európskych občanov a snahu spoznať svoju pozíciu a práva, ktoré z nej vyplývajú a brániť ich. Migračná kríza tak síce spôsobila mierny pokles v pozitívnom náhľade na Úniu a v dôvere voči jej inštitúciám, ale hodnota európskeho občianstva ostala stabilná či až posilnená.

Podobne druhá skúmaná kríza, ktorá sa rozvinula po úspešnom referende o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ nemala negatívny dopad na hodnotu európskeho občianstva. Prvotné dôsledky síce poukazovali na možnosť, že aj iné krajiny budú chcieť vyhlásiť referendum podobného charakteru. Išlo však len o impulzívne reakcie po nečakanom výsledku z dôvodu nespokojnosti z prístupu a konania lídrov EÚ. Avšak postupom času a po silných reakciách britských občanov, ktorí v podstate z Únie vystúpiť poväčšine nechcú či po vidine mnohých negatívnych dopadov tohto kroku nielen na Spoločenstvo, ale najmä na vystupujúcu krajinu, sa situácia značne upokojila. Napriek vysokej nedôvere v európske inštitúcie či nie najpozitívnejšiemu vnímaniu EÚ si ľudia uvedomujú svoje práva a výhody plynúce z občianstva EÚ, cenia si ich a značne sa o ne stále zaujímajú. Preto môžeme konštatovať, že hodnota európskeho občianstva v dôsledku súčasných kríz u ľudí neklesá. Práve naopak, najmä britské referendum nám totiž umožňuje vidieť, že to, čo euroobčania vnímajú v EÚ najviac je práve ich postavenie a práva z neho plynúce. Už teraz máme možnosť sledovať obavy britských občanov zo straty občianstva Únie, a to ako sa snažia hľadať rôzne spôsoby, ako by si euroobčianske práva mohli aspoň v minimálnej miere zachovať. Hoci ostrý prístup britskej premiérky a jej ambície o tvrdý odchod z Únie môžu situáciu nielen na britských ostrovoch, ale aj vo zvyšku EÚ značne skomplikovať, európske občianstvo stále zostáva veľmi silným jednotiacim prvkom a poskytuje svojim nositeľom práva, ktoré si vysoko cenia. Možno tiež práve v dôsledku úspešného referenda o vystúpení Británie z EÚ, kedy sa tieto práva a občianstvo stále viac vyskytujú aj v médiách, si ich hodnotu ľudia začali skutočne uvedomovať. Nadobúdajú pocit euroobčanov a táto identita ich ešte viac spája.

Európska únia je jej najvyššími predstaviteľmi označovaná v prvom rade ako spoločenstvo zdieľaných hodnôt, ktorého úlohou je zaistiť, aby boli zachované, a to aj

pri zmenách vo svete a výzvach, ktoré prinášajú. Globalizovaný svet a nové výzvy tak dávajú do popredia problematiku pravidiel migrácie, bezpečnosti, diskriminácie, sociálnej exklúzie či nášho prístupu k základným hodnotám rešpektu, solidarity, tolerancie. Práve spoločné hodnoty a ľudské práva EÚ spájajú, no v súčasnosti sú pod veľkým tlakom. Preto je potrebné zvyšovať u európskych občanov povedomie a budovať otvorenú a tolerantnú spoločnosť schopnú kriticky myslieť, podporovať interkultúrny dialóg a predchádzať exklúzii či radikalizácii. Cieľom dnešnej EÚ je vychovávať plnoprávných európskych občanov, ktorí budú hrdí na svoju identitu, budú ju podporovať a zároveň budú rešpektovať ostatných, aby sa ich vzťah k Únii a európskemu občianstvu prehĺbil a aby sa predišlo problémom vedúcim k potrebe členských štátov Úniu opustiť. Je potrebné opäť potvrdiť význam Únie ako slobodného a otvoreného priestoru, kde sú všetci rovnako hodnotní a kde môžu všetci žiť v miery a vzájomnom rešpekte a podporovať tak spoločnú identitu európskych občanov.

Súčasnú európsku krízu môžu mať v budúcnosti na občanov EÚ rôzny dopad. U niektorých sa môže stále viac upevňovať európska jednota a narastať túžba po zachovaní jednotnej Únie v celom svojom rozsahu. U iných sa zas môže pocítiť spojenia a jednoty naštrbiť a môžu už vopred prevládať obavy z jej narušenia, štiepenia či rozpadu. Môžeme však konštatovať, že občianstvo EÚ má významný vplyv na formovanie spoločnej európskej identity občanov Únie a v súčasnosti si zároveň, aj v dôsledku pretrvávajúcich kríz, svoj integrujúci vplyv a pozitívnu hodnotu v životoch európskych občanov upevňuje.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. (1992): *Treaty on European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 253 s. ISBN 92-824-0959-7.
2. EUROPEAN COMMISSION. (2015a): *Flash Eurobarometer 430. European Union citizenship Report*. Brusel: Európska únia, 2016. 70 s. ISBN 978-92-79-56978-4.
3. EUROPEAN COMMISSION. (2015b): *Standard Eurobarometer 83. European Citizenship*. Brusel: Európska únia, 2015. 88 s. ISBN 978-92-79-51025-0.
4. EUROPEAN COMMISSION. (2015c): *Standard Eurobarometer 83. Public Opinion in the European Union, First Results*. Brusel: Európska únia, 2015. 39 s. ISBN 978-92-79-51029-8.
5. EUROPEAN COMMISSION. (2015d): *Standard Eurobarometer 84. European Citizenship Report*. Brusel: Európska únia, 2015. 106 s. ISBN 978-92-79-57784-0.

6. EUROPEAN COMMISSION. (2015e): *Standard Eurobarometer 84. Public Opinion in the European Union, First Results*. Brusel: Európska únia, 2015. 34 s. ISBN 978-92-79-54163-6.
7. EUROPEAN COMMISSION. (2016a): *Special Eurobarometer 451. Future of Europe*. Brusel: Európska Únia, 2016. 138 s. ISBN 978-92-79-64556-3.
8. EUROPEAN COMMISSION. (2016b): *Standard Eurobarometer 85. European Citizenship Report*. Brusel: Európska únia, 2016. 58 s. ISBN 978-92-79-63621-9.
9. EUROPEAN COMMISSION. (2016c): *Standard Eurobarometer 85. Public Opinion in the European Union, First Results*. Brusel: Európska únia, 2016. 40 s. ISBN 978-92-79-60609-0.
10. EUROPEAN COMMISSION. (2016d): *Standard Eurobarometer 86. European Citizenship Report*. Brusel: Európska únia, 2016. 110 s.
11. EUROPEAN COMMISSION. (2016e): *Standard Eurobarometer 86. Public Opinion in the European Union, First Results*. Brusel: Európska únia, 2016. 38 s. ISBN 978-92-79-64553-2.
12. EUROPEAN COMMUNITIES. (1997): *Treaty of Amsterdam*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997. 144 s. ISBN 92-828-1652-4.
13. LIPKOVÁ, Ľ. (2006): *Európska Únia*. Bratislava: Sprint, 2006. 402 s. ISBN 80-89085-65-2.
14. NOVÁČKOVÁ, D. (2004): *Základy Európskeho práva a vnútorný trh Európskej únie*. Bratislava: Eurounion, 2004. 293 s. ISBN 80-88984-58-0.
15. ÚRADNÝ VESTNÍK EURÓPSKEJ ÚNIE. (2007): *Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva*. [Online.] In: *EUR-Lex, 2007*. [Citované 15.1.2017] Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>.
16. ÚRADNÝ VESTNÍK EURÓPSKEJ ÚNIE. (2012): *Charta základných práv Európskej únie*. [Online.] In: *EUR-Lex, 2012*. [Citované 20.1.2017] Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=SK>.